

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของการวิจัย

ลักษณะทางกายภาพของตำบลท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามเป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยสายน้ำ และลำคลองไหลผ่านมากมาย ทำให้ชุมชนปลูกบ้านเรือนส่วนใหญ่อยู่ริมน้ำ ใช้เรือในการสัญจร และเป็นชาวสวนมะพร้าวเพื่อทำน้ำตาลเป็นหลัก จุดเด่นที่ทำให้ตำบลท่าคาเป็นที่รู้จักของคนภายนอก คือ ตลาดน้ำท่าคา หรือ น้ดท่าคา เกิดขึ้นจากการเป็นชุมชนชาวสวน และการค้าขายทางเรือซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติของตำบลท่าคา นอกจากความเป็นชุมชนชาวสวนที่ใช้การสัญจรทางน้ำเป็นหลักแล้ว ตำบลท่าคายังมีทรัพยากรทางวัฒนธรรมด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสายน้ำอีกหลายประการ อาทิ การตั้งบ้านเรือน การสร้างศาสนสถาน ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แม้ว่าในช่วงหลายปีที่ผ่านมาท่าคาได้รับอิทธิพลของการพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวของตลาดน้ำอัมพวา ทำให้นักวิจัย และนักวิชาการจำนวนไม่น้อยสนใจเข้ามาทำวิจัยเพื่อพัฒนาตลาดน้ำท่าคาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดสมุทรสงคราม แต่การทำวิจัยก่อนหน้านี้ส่วนใหญ่เน้นไปที่ตัวตลาดน้ำท่าคาเป็นหลัก เช่น งานวิจัยของวิไลลักษณ์ รัตนเพียร ภัมมะ และคณะ(2550) และยุคลธร เตชะวนากร(2545) เป็นต้น รวมทั้งยังไม่มีการจัดหมวดหมู่โดยจำแนกตามคุณค่าทุนทางวัฒนธรรม และยังไม่มีการศึกษาความสำคัญทางวัฒนธรรมที่ยังคงอยู่ในตำบลท่าคา ดังนั้นงานวิจัยครั้งนี้จัดทำขึ้นเพื่อรวบรวมทุนทางวัฒนธรรมที่แสดงออกถึง การสัมผัสได้ถึงความเป็นสถานที่ (sense of place) และความเป็นของแท้ (authenticity) ของตำบลท่าคาที่ยังคงอยู่ให้รอบด้าน ซึ่งเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมต่อไป เพราะการพัฒนาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของทรัพยากรให้เหมาะสมเพื่อการใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นย่อมไม่อาจหลีกเลี่ยงผลกระทบด้านลบได้ และอาจมีอิทธิพลต่อความเป็นของแท้และวัฒนธรรมดั้งเดิมในตำบลท่าคาจนไม่อาจรื้อฟื้นกลับคืนมาได้ การรวบรวมทุนทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญดังกล่าวจะช่วยชี้ให้เห็นถึงระดับการเปลี่ยนแปลงที่อาจส่งผลเสียต่อ

ทรัพยากรทางวัฒนธรรมของท่าคา

1.2 คำถามการวิจัย

- 1) ทูทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญของท่าคาประกอบไปด้วยอะไรบ้าง และมีระดับความสำคัญแตกต่างกันอย่างไร
- 2) แนวทางการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของท่าคาเพื่อการท่องเที่ยวควรเป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์

การวิจัยในครั้งนี้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ในด้านการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นที่มั่นคงของประเทศและนโยบายและยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ(พ.ศ. 2551-2554) ในยุทธศาสตร์ด้านการสร้างศักยภาพและความสามารถเพื่อพัฒนาสังคมซึ่งสอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์ของชาติ(พ.ศ. 2551-2554) ด้านความมั่นคงของรัฐและเสริมสร้างธรรมาภิบาลและการพัฒนาระบบประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น โดยการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ

- 1) เพื่อรวบรวมทุนทางวัฒนธรรมของการท่องเที่ยวในตำบลท่าคา
- 2) เพื่อประเมินคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมในตำบลท่าคาต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว
- 3) เพื่อบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่แนวทางการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวที่มีคุณค่าของตำบลท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

1.4 คำจำกัดความ

ทุนทางวัฒนธรรม คือ มรดกทางวัฒนธรรมหรือทรัพยากรทางวัฒนธรรมทั้งที่สัมผัสได้และสัมผัสไม่ได้ เพื่อใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ท่าคาแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มอาชีพ กลุ่มศาสนาและความเชื่อ และกลุ่มการตั้งถิ่นฐาน ซึ่งทั้ง 3 กลุ่มประกอบด้วยสถานที่และพื้นที่ คือ ตลาดน้ำท่าคา บ้านเรือนไทยกำนันจัน บ้านคุณทวีป เตาดาลครูศิริ วิถีชีวิตริมน้ำ วัดเทพประสิทธิ์ วัดมณีสวรรค์ และศาลเจ้าแม่ตัวเนี้ย

คุณค่า คือ สถานที่หรือพื้นที่ที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรมซึ่งประกอบด้วยคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ ด้านสุนทรียภาพ ด้านวิชาการ และด้านสังคม

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ แนวทางการพิจารณาปัจจัยที่อาจส่งผลกระทบต่อคุณค่า แนวทางการบริหารจัดการนักท่องเที่ยว รูปแบบเส้นทางท่องเที่ยว และแนวทางการสื่อความหมาย

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง การเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมในตำบลท่าคาซึ่งประกอบด้วยตลาดน้ำท่าคา บ้านเรือนไทยกำนันจัน บ้านคุณทวีป เตาตาลครุศิริ วิถีชีวิตริมน้ำ วัดเทพประสิทธิ์ วัดมณีสวรรค์ และศาลเจ้าแม่ตัวเนี้ย

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท่าคา หมายถึง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย อาทิ ผู้นำชุมชน ผู้มีความรู้ชาวบ้าน เจ้าของสถานที่ หน่วยงานรัฐท้องถิ่น ซึ่งอาจได้รับผลกระทบจากการอนุรักษ์หรือพัฒนาด้านท่องเที่ยวในท่าคา

นักท่องเที่ยว หมายถึง นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวหลักของท่าคาซึ่งประกอบด้วย ตลาดน้ำท่าคา บ้านกำนันจัน บ้านคุณทวีป และเตาตาลครุศิริ

ทุนวัฒนธรรมแกน คือ ทุนวัฒนธรรมที่ผู้ให้ข้อมูลทุกคนจากกลุ่มตัวอย่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท่าคา เห็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งหมดว่ามีความสำคัญมากต่อท่าคา มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นอาชีพและแหล่งรายได้หลักของคนท่าคา รวมทั้งยังเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวหลักของท่าคา ซึ่งประกอบด้วย ตลาดน้ำท่าคา และการทำน้ำตาลมะพร้าว

ทุนวัฒนธรรมหลัก คือ ทุนวัฒนธรรมที่ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ จากกลุ่มตัวอย่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท่าคา มีความเห็นว่า มีบทบาทอย่างมากต่อท่าคา มาตั้งแต่อดีต ซึ่งปัจจุบันบทบาทหรือ คุณค่าบางประการของทุนวัฒนธรรมเหล่านั้นอาจลดน้อยลงไป ได้แก่ วิถีชีวิตริมน้ำ บ้านกำนันจัน และเรือนไทยคุณทวีป

ทุนวัฒนธรรมรอง คือ ทุนวัฒนธรรมที่มีผู้ถูกสัมภาษณ์เพียงบางส่วน จากกลุ่มตัวอย่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท่าคา ให้ความเห็นว่ามีความสำคัญมาก ซึ่งประกอบด้วย วัดเทพประสิทธิ์ วัดมณีสวรรค์ และศาลเจ้าแม่ตัวเนี้ย

กิจกรรมท่องเที่ยว คือ รูปแบบการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ และระยะเวลาที่นักท่องเที่ยวคาดว่าจะใช้ในการเยี่ยมชมสถานที่หรือพื้นที่ในตำบลท่าคา

1.5 ขอบเขตการวิจัย

1.5.1 **ขอบเขตด้านพื้นที่** ประกอบด้วยส่วนที่ทำการสำรวจความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องในตำบลท่าคา ครอบคลุม เนื้อที่ประมาณ 9 ตารางกิโลเมตร หรือ 5,631 ไร่ จำนวน 12 หมู่บ้าน และส่วนที่ทำการสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวไทยใช้พื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักของตำบลท่าคา ได้แก่ บริเวณตลาดน้ำท่าคา บ้านกำนันจัน บ้านคุนทวีป และเตาตาลครูศิริ

1.5.2 **ขอบเขตด้านเนื้อหา** การวิจัยนี้เน้นการศึกษา ประเภทของทุนทางวัฒนธรรมหรือมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญของท่าคา คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม ระดับความสำคัญที่แตกต่างของมรดกทางวัฒนธรรมจากการประเมินของทั้งกลุ่มนักท่องเที่ยวและกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท่าคา รวมทั้งการพัฒนาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

1.5.3 **ขอบเขตด้านเวลา** การดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามมีระยะเวลาระหว่าง พฤษภาคม ถึง สิงหาคม 2553 โดยการสำรวจความคิดเห็นจากนักท่องเที่ยวได้ดำเนินการในช่วงวันแรมและขึ้น 2 ค่ำ 7 ค่ำ และ 12 ค่ำ รวมทั้งสุดส์ပါတาย์ของเดือนกรกฎาคมและเดือนสิงหาคม 2553 เพราะเป็นช่วงเวลาของการมีตลาดน้ำท่าคาจึงมีนักท่องเที่ยวเข้ามายังพื้นที่ท่าคา ขณะที่การรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้เกี่ยวข้องในท่าคาดำเนินการระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกรกฎาคม 2553

1.6 วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยการบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การสร้างเส้นทางท่องเที่ยว ที่มีคุณค่าของตำบลท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นงานวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณที่เกี่ยวข้องกับทุนทางวัฒนธรรม และระดับความสำคัญของทุนทางวัฒนธรรมของท่าคา รวมทั้งเกิดผลสัมฤทธิ์ที่เป็นรูปธรรมในการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงคุณค่าทางวัฒนธรรมซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางดำเนินการโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และสามารถดำเนินการได้ด้วยชุมชนเอง แผนการวิจัยนี้ประกอบไปด้วย การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการสรุปและเสนอแนะผลการวิจัย

1.6.1 การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยครั้งนี้ต้องการนำผลการประเมินทุนทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางสุนทรียภาพ ทางประวัติศาสตร์ ทางวิชาการ และทางสังคม ผู้การสร้างเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าในตำบลท่าคา และพื้นที่เกี่ยวเนื่องตามความต้องการที่สอดคล้องกันของชุมชนท่าคา และนักท่องเที่ยว ดังนั้นกลุ่มประชากรประกอบด้วย

1) สมาชิกในชุมชนท่าคา ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ อาทิกำนันและผู้ใหญ่บ้าน และกลุ่มผู้มีความรู้ของชุมชน การกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างเพื่อนำไปสู่การเก็บข้อมูล ให้กลุ่มเป้าหมายแนะนำบุคคลอื่นต่อไปจนได้ข้อมูลที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันจึงหยุดการรวบรวมข้อมูล

2) นักท่องเที่ยวชาวไทย การกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างเป็นไปตามจำนวนประชากรของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เข้ามาเที่ยวตำบลท่าคาในปีที่ผ่านมา ซึ่งตัวเลขประมาณการนักท่องเที่ยวอยู่ที่ 165,600 คน เมื่อปี 2552 (สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา วันที่ 3 มีนาคม 2553) และนำมาเปรียบเทียบกับตารางการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Taro Yamane (1973:1089) (อ้างถึงใน พิเชิต ฤทธิจรรยา 2544) ส่งผลให้การวิจัยครั้งนี้ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์ 400 คน

1.6.2 การรวบรวมข้อมูล

การดำเนินงานเพื่อรวบรวมทุนทางวัฒนธรรมของตำบลท่าคา เบื้องต้นเริ่มจากการค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยที่เคยทำมาก่อนหน้านี้ การสำรวจพื้นที่เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลทางกายภาพ อาทิ รายละเอียดและที่ตั้งสถานที่สำคัญ รวมทั้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางกายภาพ เช่น กิจกรรมที่มีความสัมพันธ์กับสถานที่ และวิถีชีวิตของผู้คนที่มีเอกลักษณ์ ในตำบลท่าคา การสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการอันประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าคา กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และกลุ่มผู้มีความรู้ ได้แก่ กลุ่มครู กลุ่มเรือพาย กลุ่มทำน้ำตาลมะพร้าว กลุ่มศาสนา

เมื่อได้ข้อมูลเบื้องต้นแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการดำเนินการรวบรวมข้อมูลจัดตามคุณค่าทางประวัติศาสตร์ คุณค่าทางสุนทรียภาพ คุณค่าทางสังคม และคุณค่าทางวิชาการ รวมทั้งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานของทุนวัฒนธรรมทั้งสี่ด้านของตำบลท่าคา

ขั้นตอนหลังจากรวบรวม จัดหมวดหมู่ และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของทุนทางวัฒนธรรมทั้งสี่ด้าน คือ การเก็บข้อมูลเพื่อประเมินคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมของตำบลท่าคาต่อการพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรม จากทั้งสองกลุ่มตัวอย่าง

สำหรับชุมชนท่าคา ใช้แบบสัมภาษณ์ แบบกึ่ง มีโครงสร้างในการสอบถามเป็นรายบุคคล สัมภาษณ์กลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่มผู้มีความรู้ของชุมชน โดยใช้การแนะนำบอกต่อจนได้ข้อมูลซ้ำกันจึงหยุดการสัมภาษณ์

สำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยใช้แบบสอบถามจำนวน 400 ชุด ซึ่งประกอบไปด้วยคำถามที่เกี่ยวข้องลักษณะส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยว องค์ประกอบของคุณค่าทางวัฒนธรรมทั้งสี่ด้าน และกิจกรรมทางการท่องเที่ยว โดยเป็นการสุ่มแบบสะดวก

เมื่อได้ข้อมูล ขั้นตอนต่อไปเป็นการวิเคราะห์ผลการประเมินคุณค่าทุนทางวัฒนธรรมเพื่อจัดลำดับความสำคัญ

1.6.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังการรวบรวมทั้งข้อมูลเบื้องต้น และข้อมูลภาคสนาม ขั้นตอนต่อไปคือ การประเมินคุณค่าทางวัฒนธรรมในท่าคา เพื่อเปรียบเทียบผลการประเมินคุณค่าทุนทางวัฒนธรรมระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว

ผลจากการเปรียบเทียบนำส่วนการประเมินคุณค่าทุนทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญของทั้งนักท่องเที่ยวและชุมชนมาเป็นแนวทางในการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงคุณค่าของท่าคาต่อไป

1.6.4 การสรุปและเสนอแนะผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ที่ได้จะถูกนำมารายงานเบื้องต้นในรูปแบบของรายละเอียดเนื้อหาการประเมินระดับความสำคัญของวัฒนธรรม และนำไปรับฟังความคิดเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งอยู่ในรูปของการสัมภาษณ์แบบรายบุคคล

หลังจากการรับฟังความคิดเห็น การรายงานผลที่ได้รับการปรับปรุงแล้วซึ่งประกอบด้วยรายละเอียดของเนื้อหาความสำคัญทางวัฒนธรรมของท่าคา และแนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมพร้อมกับการนำเสนอด้วยสื่อกราฟิก อาทิ ตาราง รูป และแผนที่

1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและเกิดการส่งต่อมรดกทางวัฒนธรรมให้กับคนรุ่นต่อไป ซึ่งผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับมีดังนี้

การรวบรวมทุนทางวัฒนธรรมที่ได้สามารถช่วยกำหนดคุณค่าที่มีความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมในท่าคาได้เพื่อใช้เป็นแนวทางการประเมินผลกระทบก่อนการดำเนินการใดๆ ที่อาจส่งผลเสียต่อคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมของท่าคาในอนาคตได้

การบริหารจัดการนักท่องเที่ยว เพราะประเภทของนักท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันส่งผลต่อระดับความสนใจ และความต้องการประสบการณ์ที่แตกต่างกันด้วย และส่งผลให้เกิดการเตรียมรูปแบบบริหารจัดการนักท่องเที่ยวควรมีความหลากหลายให้สอดคล้องกับความต้องการที่แตกต่าง แต่อย่างไรก็ดีการจัดการนักท่องเที่ยวยังคงต้องคำนึงถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมในท่าคาเป็นสำคัญ

รูปแบบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมช่วยเพิ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนท่าคา และเกิดการกระจายรายได้ให้กับคนในท้องถิ่น รวมทั้งส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้านท่องเที่ยว อาทิ มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการกำหนดนโยบาย เข้ามาเป็นผู้ประกอบการ

คนในท้องถิ่นท่าคาและนักท่องเที่ยวเกิดการรับรู้ ประทับใจ และเข้าใจในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมของท่าคาผ่านรูปแบบการสื่อความหมาย

ผู้เกี่ยวข้องในท่าคาสามารถนำแนวทางการจัดการท่องเที่ยววัฒนธรรมไปประยุกต์ใช้วางแผนดำเนินการเพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีต่อมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญ และเพื่อปกป้องพื้นที่หรือสถานที่ที่มีคุณค่าของท่าคา